

U povodu tradicionalnog predstavljanja programa Dubrovačkih ljetnih igara 2. veljače na Svijećnicu, uoči blagdana sv. Vlaha i Dana Grada Dubrovnika, razgovarali smo s novom umjetničkom ravnateljicom te javne ustanove u kulturi. Martina Filjak imenovana je u travnju prošle godine, a na tu je dužnost stupila potkraj kolovoza.

Posljednjih sezona Martina Filjak surađivala je s uglednim svjetskim orkestrima kao što su The Cleveland Orchestra, San Diego Symphony, The Florida Orchestra, Strasbourg Philharmonic, itd. U Hrvatskoj je nagrađivana nagradama *Milka Trnina* Hrvatskoga društva glazbenih umjetnika, državnom nagradom *Vladimir Nazor* za izvedbe Brahmsova Prvoga koncerta i Kelemenova koncerta, *Orlandom* za nastup na Dubrovačkim ljetnim igrama, *Juditom* za izvedbu koncerta Dore Pejačević na Splitskom ljetu, a 2009. odlikovana je Redom hrvatskog pletera.

Postigli ste impresivnu međunarodnu pijanističku karijeru, uz niz priznanja i nagrada. Iza vas je i nekoliko solističkih nastupa na Dubrovačkim ljetnim igrama, dobitnica ste nagrade *Orlando HRT-a 2008*. Kakav je osjećaj nastupati u Dubrovniku u usporedbi s ostalim svjetskim pozornicama?

Hvala vam! Imala sam uistinu mnogo prilika nastupati u Dubrovniku i osjećam se privilegirano i zahvalno jer sam postigla dobru ravnotežu između koncerata u inozemstvu i koncerata „kod kuće“. Imala sam i mnogo prilika pokazati se i dokazati na samim Dubrovačkim ljetnim Igrama. Naravno da su *domaći* koncerti posebni, možda u neku ruku i teži, a Dubrovnik sa sobom nosi posebno ozračje. Ipak, jednom kada se nađete u čudesnoj akustici Kneževa dvora, u kojoj sve zvuči ljepše, sve djeluje svečanije i ako je vrućina malo popustila do početka koncerta - onda postoje sjajni uvjeti za jako lijepe i inspirativne trenutke.

Kakvi su prvi dojmovi s ove strane pozornice, u ulozi umjetničke ravnateljice Dubrovačkih ljetnih igara?

Nevjerojatan je osjećaj i iskustvo naći se s druge strane zrcala. Kada sam još razmišljala da li prihvatiti ovu zadaću ili ne, razgovarala sam s nekoliko ljudi koje cijenim i tražila savjet. Između ostalih, legendarni pijanist Pierre Laurent Aimard (koji je i sam bio umjetnički ravnatelj Aldeburgh Festivala) rekao mi je: prihvati tu mogućnost; mnogo ćeš naučiti, vidjet ćeš i razumjeti stvari i okolnosti koje prije nisi uviđala, shvatit ćeš niz kutaka naše profesije i bit ćeš mnogo zahvalnija za svaki nastup koji imaš. Pola godine mandata je prošlo i razumijem svaku riječ savjeta koji mi je tada dao. Dubrovnik je specifičan po načinu na koji je program tradicionalno strukturiran, po uvjetima produkcije, događanjima na otvorenom i svim ljepotama i teškoćama koje idu s tim. Potrebno je mnogo vremena i koncentracije kako bi se u svojoj množini događaja postigao međusobni sklad, kako bi festival imao svoj ritam kojim će se ispričati cjelovita priča te kako bi se svaki događaj stavio u kontekst, situaciju i vrijeme u kojem će imati maksimalni fokus i efekt i na koncu posjećenost - da ne govorimo o velikom izboru vrsnih umjetnika i mogućih programa. Moja prva reakcija kao samostalne umjetnice jest da sam uistinu zahvalna za svoj cjelokupni umjetnički put - i za svaki koncert koji mi je ikada bio ponuden i koji će mi biti ponuden u budućnosti.

Kako ste se odlučili na taj korak, s obzirom na sjajnu solističku karijeru? Češće solisti odlaze u pedagoške, predaju na akademijama...

Odluka sasvim sigurno nije bila donesena preko noći - bilo je tu mnogo razmišljanja,

proučavanja starih programa festivala, promišljanja o budućnosti. S druge strane, zadnjih sam godina sve više i više sastavljala prijedloge programa čitavih večeri ili mini ciklusa (engleski se to kaže *curating*) i razmišljala kako bi lijepo bilo voditi jedan ciklus. Dubrovačke ljetne igre su mnogo više od toga te nisam ni sanjala da bih se mogla naći u toj poziciji. S treće strane, imam mnogo osobnog sviračkog iskustva s raznih festivala - kao što su Mito Festival (Milano i Torino), Ravinia Music Festival (Chicago), Schleswig-Holstein Musik Festival (Njemačka), Enescu Festival (Bukurešt) te sam imala prilike vidjeti niz programiranja, festivalskih smjerova i odrednica i u nekom trenutku shvatila da iz vlastitog iskustva

imam više nego dovoljno informacija koje bih mogla iskustveno prevesti u Hrvatskoj.

Istina je i da se mnogo umjetnika pronalazi u pedagogiji. Ne isključujem mogućnost da će i to postati dio mog putovanja, ali sam smatrala da se mladim glazbenicima u ranijim godinama studija instrumenta potrebno potpuno posvetiti i stvarno biti prisutan, biti tu za njih. Još previše putujem kako bih se pedagogiji mogla posvetiti na pravi način. Za festival pak može biti od koristi da ima umjetničkog ravnatelja koji putuje i koji je stalno u kontaktu s profesijom.

Što u ovome vidite kao izazov za sebe?

Mnogo je izazova, od traženja ravnoteže između želja i realnih mogućnosti, između

prošlosti i budućnosti te između tradicije i suvremenog. Osobno vidim izazov u traženju dodatnog balansa u gledanju mikro- i makroslike, razradivanja detalja nekog događaja i njegovo smještanje u širi kontekst festivala. Vrlo sam nestrpljiva i impulzivna osoba, ali sam već sada u nekim situacijama naučila pričekati, sa strpljenjem promotriti više strana neke situacije i ne brzati s odlukama. Prespavati. Za moju prirodu to je sasvim sigurno napredak (smijeh).

Što se vizije i programskih smjernica za vrijeme vašeg mandata tiče, kako biste ih saželi?

U generalnim okvirima bitno mi je da festival bude moderan, europski i svjetski, ali

Martina Filjak

UMJETNIČKA RAVNATELJICA
DUBROVAČKIH LJETNIH IGARA

Snimio Romano Grotić | www.martinafiljak.com

Igre vidim kao moderan europski festival ukorijenjen u tradiciji

Održivost je postala popularna floskula, a smatram da je opasna kada je riječ o kulturi jer u početku zvuči dobronamjerno / Umjetnost je uvijek ovisila o mecenama i sponzorima. Je li Mozart bio samoodrživ? / Želja mi je bila da već u prvoj godini glazbeni program proširimo malim off-ciklusom u kojem bi bili žanrovi *world music* i džez, da imamo sjajan dramski program s četiri premijere, velika imena svjetske glazbene scene, ali i da nastavimo programe za djecu / Za festival može biti od koristi da ima umjetničkog ravnatelja koji putuje i koji je stalno u kontaktu s profesijom

Razgovarala Petra Jelača

istovremeno duboko ukorijenjen u tradiciji i svojim nominalnim vrijednostima, znači primarnim programskim zadaćama. Za Dubrovačke ljetne igre to su klasična glazba i dramski program, koji bi trebali imati jednaku važnost i programski i budžetno, kao i skladan suživot. Dubrovnik je oduvijek bio grad kulture i bila sam mišljenja da možemo napraviti festival vrhunske, svjetske kvalitete u bliskoj suradnji sa svim gradskim umjetničkim organizacijama. Tako su dio našeg ovogodišnjeg programa Umjetnička galerija Dubrovnik, Dubrovački simfonijski orkestar, Kazalište Marina Držića, Umjetnička škola Luke Sorkočevića te Folklorni ansambl Lindo, s kojima odlično suradujemo. Postoji nepisano pravilo da glazbeni i dramski program unutar festivala žive paralelne, odvojene živote i gotovo se nikada ne preklapaju - bilo bi sjajno kada bi nam pošlo za rukom stvoriti komunikaciju između ta dva programa, barem u nekim segmentima.

Što u programu želite posebno istaknuti?

Želja mi je bila da već u prvoj godini glazbeni program proširimo malim off-ciklusom u kojem bi bili žanrovi *world music* i *džez*, da imamo sjajan dramski program, velika imena svjetske glazbene scene, ali i da nastavimo programe za djecu koje smo realizirali u sva tri dijela programa - i u dramskom, ali i u obama segmentima glazbenog programa. Rad s djecom i programe za djecu smatram posebno važnima, a osim izložbama i gostovanjima, voljela bih da nam budžet i okolnosti dopuste da program obogatimo razgovorima s umjetnicima i predavanjima u vezi s Igrama i aktualnim programom. U budućoj viziji nadam se istraživanju lokacija diljem nekadašnje Dubrovačke Republike, većoj međunarodnoj suradnji dramskog programa te se nadam povratku mogućnosti gostovanja jednog stranog orkestra - nemojmo zaboraviti da je na Igrama svojedobno gostovala i Berlinska filharmonija! Vjerujem da ćemo moći postići da barem dio glazbenog programa bude platforma za susrete i suradnju domaćih i inozemnih glazbenika, što nam je pošlo za rukom već u ovogodišnjem programu.

Koje su obljetnice ove godine u fokusu?

Dubrovačkim ljetnim igrama je i zadaća i dužnost baviti se obljetnicama i temama važnim za Grad. Tako ove godine obilježavamo 45. obljetnicu upisa povijesne jezgre Dubrovnika na UNESCO-ov Popis svjetske baštine, ali i važne obljetnice skladatelja Luka Sorkočevića i Ivana Mane Jarnovića.

Tko su glavne zvijezde ovogodišnjih igara?

Osobno mi je prioritetno da imamo dobar balans ne samo između dramskog i glazbenog programa nego i između domaćih i stranih umjetnika. Kako je publika u Dubrovniku međunarodna, prvenstveno za glazbeni program, važno je da svakih tjedan do deset dana imamo barem jedan *highlight* koji će kvalitetom i imenom privući međunarodnu publiku. Ove godine to su legendarni Jordi Savall i njegov sastav Hespèrion XXI, zvjezdani kontratenor Max Emanuel Cenčić i ansambl *Latinitas nostra*, gudački kvartet Arod, koji je nedavno impresionirao međunarodnu scenu svojim CD-om za izdavačku kuću Warner; pijanist Pierre Laurent Aimard; slavni violinist Renaud Capuçon; slavni gitarist Pablo Sáinz Villegas u izvedbi Rodrigova koncerta te sjajan trojac za Opernu galu u čast 75. obljetnice samih Igra - fantastična sopranistica Sonja Jončeva, tenor Joseph Calleja i bas Ante Jerkunica, predvođeni Ivanom Repušićem i u suradnji sa Simfonijskim orkestrom HRT-a.

Na festivalu nastupaju ponajbolji hrvatski umjetnici kao što su Monika Leskovar, Ansambl Antiphonus i Petrit Čeku, Lovre Ma-

rušić i Krešimir Špicer, Zagrebački kvartet i Ivan Krpan, Marko Genero i Marija Grazio, Papanadopulo kvartet, Katarina Livljančić i ansambl Dialogos te u off-ciklusu gospar Ibrica Jusić, koji u Kneževu dvoru slavi 60. obljetnicu karijere. Sorkočeviću obljetnicu dostojno će obilježiti nastup dubrovačkog Simfonijskog orkestra pod ravnanjem Ivana Huta uz simfonije Luka Sorkočevića, ali i dvije kompozicijske interpolacije koje su Igre naručile od Petra Periša Obradovića, dubrovačkog kompozitora i dobitnika nagrade *Orlando*. Istog ćemo dana predstaviti i slikovnicu Luka Paljetka o životu Luka Sorkočevića, namijenjenu najmlađima. U mnogima od navedenih programa zastupljeni su i hrvatski skladatelji.

Tu su i gostovanja folklornog ansambla Lado iz Zagreba, baletnog ansambla HNK-a u Zagrebu s baletom *Hamlet*, čak četiri izložbe, a festival ne bi bio potpun bez nastupa folklornog ansambla Lindo.

Što biste istaknuli iz dramskog programa?

Raskošan dramski program izvrsno je skrojila Senka Bulić, ravnateljica dramskih programa i ujedno intendantica HNK u Varaždinu. Tako ove godine imamo intenzivan, ozbiljan i atraktivan dramski program sa čak četiri premijere. Prva od njih je legendarna Goldonijeva *Kafetarija* u koprodukciji s Kazalištem Marina Držića, a u režiji Paola Tišljarića; druga je premijera u vlastitoj produkciji: riječ je o Vojnovićevu *Ekvinociju* u izvedbi Festivalskog dramskog ansambla, u režiji Krešimira Dolenčića; treća je koprodukcija, autorski projekt *Jimmy Corak* u režiji Ivana Plazibata, dok nam četvrta premijera donosi predstavu *Oluja* Williama Shakespearea u režiji Vite Tauferera. Druga se premijera, *Ekvinocijo*, smjestila na svježju lokaciju, a vjerujem da ćemo i u budućnosti imati dovoljno mogućnosti i mašte za otkrivanjem i „osvajanjem“ novih prostora.

Klasična glazba i dramski program trebali bi imati jednaku važnost i programski i budžetno kao i skladan suživot / Ambijentalnost treba uvijek iznova tražiti / Slavna prošlost je putokaz, ne smije biti uteg

Jeste li u promišljanju programskih odrednica fokusirani na glazbeni dio programa koji je primarno vaša domena, ili ste s ravnateljicom dramskog programa Senkom Bulić i pomoćnikom za produkciju Marinom Kaporelom šire razmišljali o produkcijskim, a samim tim i programskim teškoćama s kojima se naš najstariji i najpoznatiji ljetni festival nosi već duže vrijeme?

Moram reći da je riječ o vrlo povezanoj suradnji - prije nego što smo počeli zamišljati pa kroyiti program zajedničkim snagama uz iznimku nekoliko velikih imena klasične glazbe koje je trebalo rezervirati unaprijed mnogo smo se puta našli, razgovarali, uskladili vizije, osluškivali što Gradu i publici treba, tražili zajednički smjer, međusobno se slušali i radili kao tim - ne samo među nama već i sa svim sjajnim suradnicima u samom Dubrovniku. U stalnom smo kontaktu i stalno razmjenjujemo ideje i komentare. Svi smo željeli u Dubrovniku postaviti i vidjeti klasične predstave vezane za Grad i zajedničku temu - pogotovo s obzirom na 75. obljetnicu Igara.

Sve gore spomenute promjene učinile su da je nekada prepoznatljiva i po mnogim

odrednicama unikatna dubrovačka ambijentalnost za izvedbe danas ili nemoguća ili poprilično komplicirana za realizaciju. Kako vi kao glazbenica i solistica na recitalima u Kneževu dvoru osjećate tu ambijentalnost? Možete li je usporediti s nekim sličnim međunarodnim iskustvima nastupanja?

Ambijentalnost će u Dubrovniku uvijek biti prisutna, no možda ne u onoj mjeri u kojoj je bila temelj predstava i inspirativnih trenutaka kao prije pola stoljeća. Sama činjenica da se o tome toliko govori znači da je ljudima stalo, da je društvo svjesno koje blago ima i da ga ne želi izgubiti. O ambijentalnosti apsolutno treba stalno govoriti, uvijek je iznova tražiti i jednostavno ne odustajati

Zatvaranje prošlogodišnjih Dubrovačkih ljetnih igara

od nje, koliko god to bilo teško u modernim uvjetima života.

Usporedbe su nezahvalna stvar jer svako mjesto ima specifičnu atmosferu. Rijetki su festivali poput Dubrovnika, gdje se odvijaju paralelni dramski i glazbeni programi. Kako to usporediti s glazbenim festivalom u Istanbulu, gdje se klasični koncerti događaju u, primjerice, Hagia Irene ili Basilica Cisterna?

Osjećate li u Dubrovniku, posebice na Dubrovačkim ljetnim igrama, tzv. „teret slavne prošlosti“?

Teret slavne prošlosti koji spominjete stvar je perspektive i *mindseta* prije svega. Nije li naša kompletna umjetnička profesija pod teretom slavne prošlosti? Još je prije gotovo dva stoljeća Stendhal u knjizi *O umjetnosti i umjetnicima* iznio skandaloznu tezu da „današnju (tadašnju) umjetnost guše uzori i da bi trebalo ostaviti samo po jednu sliku svakog velikog autora“. Danas bismo to nazvali kulturocidom, ja pak vjerujem da je bio iskren u svojoj egzaltiranosti. Nastojimo li gledati ispred sebe, možemo uvidjeti da slavna prošlost ne treba biti ni uteg ni pritisak. Slavna prošlost je putokaz, strelica prema naprijed: ovako je bilo, dakle ovako može biti. Slavna prošlost je uzor. Slavnu prošlost nitko ne može oduzeti niti ukrasti. Slavna je prošlost blago koje nas podsjeća tko smo i kamo idemo.

Jeste li u nekim drugim europskim sredinama osjetili sličan sindrom?

Sasvim sigurno. Pred dvije koncertne sezone bila je primjerice velika napetost oko izbora novog šefa dirigenta Berlinske filharmonije. Jer tko može dostojno naslijediti velike Karajana i Abbada? Dogodio se Kirill

Petrenko - mlad, samozatajan, ali ozbiljan, predan i beskrajno kreativan. Takvih sindroma ima svagdje. Ovih je dana glazbeni svijet potresla vijest da intendant festivala u Salzburgu Markus Hinterhäuser ne planira produžiti svoj drugi mandat i novim će kandidatima sasvim sigurno biti teško predstaviti se u prvoj godini tako važna festivala.

Kako biste, iz osobne perspektive, opisali pojam kulturnog turizma?

Kulturni turist sam i sama, svaki put kada se vratim u Berlin - imam veliku potrebu pogledati baš sve, izložbe, koncerte, nove predstave. Često zbog te gladi za vrhunskom umjetnošću i odem u Berlin. Dubrovnik apsolutno ima potencijal bogatim i intenzivnim kulturnim životom privući dodatne posjetitelje - ili pak drukčiji tip posjetitelja. Nadamo se i u cijelom timu vjerujemo da možemo uspostaviti bliskiju suradnju s Turističkom zajednicom u svrhu promocije ne samo festivala nego i Grada kao kulturne destinacije.

Koji bi europski gradovi bili primjer?

Berlin, Beč, Salzburg, Luzern, Aix-en-Provence, Avignon, Gstaad, Verbier, London te neki veliki operni festivali koji imaju intenzivnu ljetnu opernu produkciju kao Verona, Oper im Steinbruch, Taormina, Glyndebourne. U Sjedinjenim su Državama to svakako Ravinia, Vail, Tanglewood, ali i Chautauqua Institute, koji za razliku od drugih okuplja vlastiti festivalski orkestar, ali i seminare, brojna predavanja, najveće svjetske pisce. Chautauqua je pak posebna jer je to gradić u koji ljudi dolaze isključivo radi festivala, a neki borave po čitava ljeta. Nemojmo nipošto zaboraviti ni susjednu Ljubljanu, koja upravo zbog kulturnog programa privlači sve više i više posjetitelja.

Koje tendencije dominiraju u kreiranju programa u kulturi, posebice u glazbi, iz vaših međunarodnih iskustava, iz vizure vas kao umjetnice, sudionice u programima?

Svakako mnogo ili čak većina festivala funkcionira s festivalskom temom koja se mijenja iz godine u godinu. Ona služi kao programska smjernica ili pak kao inspiracija za sastavljanje individualnih programa i čini cijelo festivalsko događanje u nekoj mjeri koherentnijim. Primjerice, na Mito Festivalu prošle je godine tema bila *Luci struggenti (Jaka/dirljiva svjetla)*; festivali u Brescii i Bergamu, gdje ove godine dvaput nastupam, cijeli program grade oko bečke klasike kao teme. Veći glazbeni festivali su u redovne programe uvrstili i filmsku glazbu, šansonu te *world music* i *džez* pa je to u međuvremenu postao standard. Standard su i pretkročni razgovori s umjetnicima, predavanja, popratni programi - od degustacije vina do sadržaja i igraonica za najmlađe.

Mislite li da umjetnost može biti održiva, dakle prilagođena drugim kulturnim i kreativnim industrijama, ili je njezina misija da bude neprofitna disciplina koju netko financira?

Održivost je postala popularna floskula, a smatram da je posebno opasna kada je riječ o kulturi jer u početku zvuči dobronamjerno. U svakodnevnoj ekonomiji održivost se preporuča ili obećava kao rezultat neke velike ili goleme početne investicije. Kad je riječ o kulturi, održivost se spominje kao izgovor za moguće smanjenje ili potpuno ukidanje financiranja kulture ili polemiziranje o tome. Umjetnost je uvijek ovisila o mecena i sponzorima. Je li Mozart bio samoodrživ? Ono što je moguće jest da umjetnost i kultura, uz sjajne financijske uvjete, budu profitabilne i da u sinergiji s drugim ponudama neke sredine obogaćuju život i izravno ili neizravno pozitivno djeluju na ostale djelatnosti (gastronomiju, turizam).